

Iryna Drozd,
Uniwersytet Rzeszowski

(NIE)ZROZUMIENIE DLA UCHODźCÓW W KONTEKŚCIE KOMUNIKACJI MIĘDZYKULTUROWEJ

Tym [...], co jest cechą wyłącznie ludzką – tym, co rzeczywiście stanowi o tożsamości człowieka, bez względu na to, gdzie się urodził – jest jego kultura, całościowe ramy komunikacyjne – słowa, działania, pozy, gesty, ton i barwa głosu, wyraz twarzy, sposób traktowania czasu, przestrzeni, oraz przedmiotów materialnych, sposób w jaki człowiek pracuje, bawi się kocha i broni samego siebie.[...]

Edward Twitchell Hall [3. s.43]

(НЕ)ЗРОЗУМІННЯ ДЛЯ БІЖЕНЦІВ В КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Життя на Землі протягом багатьох сторіч піддається різним перетворенням, це відноситься до змін еволюційних, географічних, континентальних, цивілізаційних, змін у кількості населення, культурі іт.д. Важливим наслідком змін у культурі в сучасному світі є тенденція до універсалізації в плані цінностей, моделей поведінки та способів спілкування. Сучасних людей тепер так само багато ділить як і з'єднує. Культури груп етнічних, расових, національних змішуються між собою, зливаються, перекриваються, з'являються нові напрями єдності. На перехресті багатьох культур, люди, що належать до різних груп етнічних, расових, національних, створюють новий тип цивілізаційної, транснаціональної міжкультурної ідентичності, котра сприяє взаєморозумінню в контактах між людьми.

Ключові слова: міжнародні зв'язки, міжкультурна комунікація, асиміляція, стереотипи, цінності.

MISUNDERSTANDING FOR REFUGEES IN THE CONTEXT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Live on Earth has underwent various transformations. The changes relate to transformations such as : geographical, continental, cultural, civilizational or population. The essential consequence of the these recent transformations is the tendency to universalize in terms of values, patterns of behavior and ways of communication. As a result, people have a lot of in common as well as they are divided in many aspects. The cultures of the ethnic, racial and national groups mingle and overlap with each other. As a result, new areas of unity emerge. When many cultures meet, people belonging to above mentioned groups, share a common and new type of civilizational, transnational and cross –cultural identity. That facilitates the mutual understanding and communication.

Key words: international communication, intercultural communication, assimilation, stereotypes, values.

(НЕ)ПОНИМАНИЕ ДЛЯ БЕЖЕНЦЕВ В КОНТЕКСТЕ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМУНІКАЦИИ

Жизнь на Земле в течение многих столетий подвергается различным преобразованиям, это относится к изменениям эволюционным, географическим, континентальным, цивилизационным, изменениям в количестве населения, культуры и т.д. Важным следствием культурных изменений в последнее время является тенденция к универсализации в плане ценностей, моделей поведения и способов общения. Современных людей сейчас также очень много делит как и соединяет. Культуры групп этнических, расовых, национальных смешиваются друг с другом, сливаются, перекрываются, появляются новые направления единства. На перекрестке многих культур, люди, принадлежащие к разным группам этническим, расовым и национальным, создают новый тип цивилизационной, транснациональной, межкультурной идентичности, способствуя взаимопониманию в контактах между людьми.

Ключевые слова: международные связи, межкультурная коммуникация, асиміляція, стереотипи, цінності.

Istotną konsekwencją przemian kulturowych w ostatnim czasie jest tendencja uniwersalizacji w zakresie wartości, wzorów zachowań i sposobów porozumiewania się, sprawiająca, że ludzi równie wiele dzieli, jak i łączy. Kultury grup etnicznych, rasowych, narodowych mieszają się ze sobą, łączą, nakładają się na siebie, wyłaniając nowe obszary jedności. Na styku wielu kultur ludzie należący do różnych grup etnicznych, rasowych oraz narodowych podziеляją wspólny, nowy typ tożsamości cywilizacyjnej, ponadnarodowej, międzykulturowej, ułatwiającej wzajemne zrozumienie oraz komunikację międzypersonalną. Uczestnicy różnorodnych kultur korzystają z tych samych wytworów technologii materialnej, podziеляją te same symbole, uznają wspólne wartości. Tym, co upodabnia do siebie ludzi należących do różnych grup kulturowych i odrębności wyznaczonej kryteriami różnorodności rasowej, etnicznej, religijnej i narodowej jest globalna, symboliczna przestrzeń komunikacyjna, nabierająca podstawowego znaczenia w układach tożsamości cywilizacyjnej [6, s. 7–8].

Charakterystyka i typologia pojęć

Komunikacja istniała od zarania dziejów ludzkości. Nasi przodkowie komunikowali się między sobą nie tylko po to, żeby nawiązywać kontakty towarzyskie, ale przede wszystkim po to, żeby przeżyć. Komunikacja jest niezbędnym czynnikiem nawiązywania kontaktu i relacji międzyludzkich.

Komunikacja (łac. *communicare* – udzielać, współuczestniczyć) oznacza międzypersonalny proces porozumiewania się, obejmujący przekaz informacji, wiedzy czy idei. Dokonuje się przy użyciu odpowiednich środków i form, z uwzględnieniem wzajemnego oddziaływania osobowego. Komunikacja jest rzeczywistością wielopłaszczyznową i wieloaspektową (aspekt filozoficzny, psychologiczny, pedagogiczny, socjologiczny, religijny), głównie o charakterze poznawczym i etycznym w wymiarze indywidualnym i społecznym [2, s. 380]. Zdaniem K. Jaspersa komunikacja jest zespołem wzajemnych i świadomych porozumień dokonywanych przez udzielanie czegoś. Autor wyróżnia komunikację bytu ludzkiego i komunikację egzystencjalną. Obie realizują się poprzez kontakty międzykulturowe, indywidualne i wspólnotowe oraz międzynarodowe [2, s. 380].

W dobie przemian nie tylko cywilizacyjnych, ale i kulturowych na szczególną uwagę zasługują pojęcie komunikacji międzykulturowej. «Komunikacja międzykulturowa w swojej podstawowej formie dotyczy dziedziny naukowej i badań zmierzających

do zrozumienia, jak ludzie pochodzący z różnych państw i kultur zachowują się, komunikują i spostrzegają otaczający ich świat w sytuacji bezpośredniego lub pośredniego kontaktu» [1, s. 139].

Zdaniem K. Knapp – komunikacja międzykulturowa jest międzyosobową interakcją zachodzącą między członkami grup, które różnią się przede wszystkim podejściem do podzielanej przez członków wiedzy oraz poszanowaniem własnych językowych i symbolicznych form zachowania. Podstawową właściwością komunikacji międzykulturowej jest zatem proces nawiązywania kontaktu i porozumienia się osób obcych, nieznanymi, które nie tylko mają inne korzenie kulturowe, ale i posługują się innym językiem ojczystym [1, s. 139–140].

Podsumowując definicje dotyczące pojęcia komunikacji międzykulturowej można stwierdzić, iż komunikacja międzykulturowa jest dialogiem, który można sprowadzić do konfrontowania się narodowych, grupowych, etnicznych, kulturowych poziomów doświadczeń. Zróżnicowane grupy kulturowe rozmaicie postrzegają i pojmują rzeczywistość, a struktury zachowań jednostki kształtują się przez kulturę grupy. W samej kulturze jest zawarta historia danej grupy, to znaczy, że zrozumienie i studiowanie jej pozwala bardziej zbliżyć się do symboli czy rytuałów, którymi posługuje się inna kultura, celem uśmierzenia własnych lęków. [1, s. 141].

Zjawiskiem komunikacji międzykulturowej badacze zainteresowali się w drugiej połowie XX wieku wraz z intensywnym rozwojem nauk o języku, komunikacji a także dostrzeganiem wagi różnorodnej i przebogatej sfery komunikacji niewerbalnej. Równocześnie z dynamiką zmian kulturowych i rozwojem narzędzi komunikacyjnych podziały te ulegają stałym uzupełnieniom. W literaturze przedmiotu można wyróżnić kilka typów komunikacji międzykulturowej: 1) *Komunikacja pomiędzykulturowa (inter-cultural communication)*, która dokonuje się pomiędzy reprezentantami odmiennych kultur narodowych i etnicznych np. Polak-Francuz. Odnosi się ona do kontaktów na poziomie interpersonalnym, których uczestnicy należą do różnych kultur, wchodzą w interakcje, których imperatywem jest wspólnota życia społecznego; 2) *Komunikacja przezkulturowa (cross-cultural communication)*, opisuje relacje komunikacyjne różnych grup wewnątrz jednej kultury narodowej. Dla tego typu komunikacji charakterystycznym jest to, iż różnice dzielące członków społeczeństwa są diagnozowane, badane i porównywane poprzez specjalne instytucje; 3) *Komunikacja międzynarodowa – (international communication)* odbywa się między ludźmi należącymi do różnych państw narodowych. W tym typie komunikacji proces komunikacji dokonuje się na płaszczyźnie instytucji od rządowych poczynając na wyspecjalizowanych agendach kończąc; 4) *Komunikacja globalna (global communication)* określająca ponadgraniczny przepływ informacji, danych, opinii i wartości dzięki przemieszczeniu się grup, instytucji, rządów i zagadnień, które pojawiają się na skutek tego przepływu. Komunikacja globalna odbywa się głównie na poziomie instytucji. 5) *Komunikacja wewnątrzkulturowa (intracultural communication)* to komunikowanie się osób, które reprezentują tę samą kulturę, ale część ich systemu wartości różni się mniej lub bardziej od wartości kultury dominującej. Ten typ komunikowania się dotyczy osób odmiennych ras, generacji, pełno – i niepełnosprawnych, przedstawicieli odmiennych płci [4, s. 53–59].

W literaturze przedmiotu wśród uwarunkowań lokalnej komunikacji międzykulturowej, które zwiększają lub zmniejszają możliwość angażowania się grupy napływowej (mniejszości narodowe) w życie grupy dominującej, prowadząc do zadowolenia lub niezadowolenia, wymienia się czynniki społeczno-polityczne i instytucjonalne oraz czynniki społeczno-psychologiczne. Czynniki społeczno-polityczne i instytucjonalne mają dwa aspekty: 1) polityczno-prawny status jednostek, które przebywają na terytorium innego państwa, tzw. migrantów. W każdym państwie istnieją regulacje prawne dotyczące warunków i możliwości przebywania obco krajowców i nie są one identyczne dla wszystkich; 2) poziom nierówności szans i perspektyw życiowych pomiędzy grupą dominującą a napływową (migranci, grupy etniczne, pracownicy kontraktowi) [1, s. 143–144]. Do czynników społeczno-psychologicznych należą: atrybucje, stereotypy, hierarchie wartości i symbole oraz język.

Teoria *atrybucji* bierze swój początek od tendencji występującej *a priori* pośród przedstawicieli ludzkości, polegającej na poszukiwaniu wyjaśnień zachodzących zdarzeń. Poszukiwania te służą nadawaniu zdarzeniom znaczenia, umożliwiają rozdzielanie nagród i kar, przewidują zachowania innych ludzi i pozwalają na orientację w środowisku. [1, s. 144–145].

Hierarchia wartości i zasady w komunikacji międzykulturowej są zjawiskiem trudnym, ponieważ nieznanomość tych zasad może przysporzyć przyszłemu kłopotu. Grupy etniczne czy nawet kulturowe mają ukształtowaną hierarchię wartości i zasady funkcjonowania w tej grupie, które stanowią podwaliny tożsamości i są zawarte w symbolach kulturowych.

Z kolei *symbole* to przede wszystkim gesty, kody ubrania, słownictwo, rytuały i ceremonie danej zbiorowości. W przestrzeni międzykulturowej symbole zakorzenione w tradycjach kulturowych komunikujących się ze sobą stron, często stają się powodem nieporozumień i konfliktów. Symbole: słowo, język, gest, ruch, zachowanie, znak mają określoną treść. Stanowią też egzemplifikację historycznego rozwoju i przystosowania różnych zbiorowości do warunków funkcjonowania. Symbole są nieodłączną częścią tożsamości narodowej czy etnicznej [1, s. 145–146].

Jednym z najważniejszych komponentów kultury i narzędziem komunikacji międzykulturowej jest język werbalny. Zdaniem lingwisty B. Whorfa «rozmaite grupy językowe rozmaicie postrzegają i rozumieją rzeczywistość, a struktura poznawcza jednostki ukształtowana jest przez język jej grupy [1, s. 146–147]. Jednostka dokonuje wyboru języka w zależności od pozycji, jaką zajmuje w przestrzeni międzykulturowej. Można stwierdzić, iż język oddziałuje na status jednostki, jak również na jej pozycję społeczną czy status ekonomiczny, a w społecznościach wielokulturowych (wieloetnicznych) przytoczone wyżej aspekty są ważnymi komponentami w relacjach danych zbiorowości [1, s. 148–149].

Stereotypy i poziom ich uświadomienia to kolejny element komunikacji międzykulturowej odpowiedzialny za jej przebieg i jakość. Stereotypy uważany jest za werbalną ekspresję przekonań o grupach społecznych lub poszczególnych członkach danej zbiorowości. Stereotypy mają logiczną formę wydawania wyroków poprzez przypisywanie grupom ludzi określonych właściwości lub wzorów zachowania w niesprawiedliwy, uproszczony sposób, z tendencją do negatywnego wartościowania emocjonalnego, prowadzącego do ich stygmatyzacji i odrzucenia [1, s. 146]. B. Boćwińska-Kiluk wymienia następujące funkcje stereotypów: strukturyzująca, asymilacyjna, immunologiczna, wzmacniająca, stratyfikacyjna, cenzurująca, regulacyjna, redukująca i krytyczna [1, s. 147].

Omawiając komunikację międzykulturową warto zwrócić uwagę na teorie kultur i ich związek z komunikowaniem. Pionierem w dziedzinie komunikacji jest E.T Hall, wybitny amerykański etnolog. On jest twórcą terminu «proksemiki» a także pojęcia kultur wysokiego i niskiego kontekstu. Stworzył też najkrótszą definicję kultury i komunikowania, mówiąc, że «kultura jest komunikowaniem, a komunikowanie kulturą» [4, s. 99]. Zdaniem E.T.Halla niemal wszystko, kim jest człowiek i co robi, kojarzy się z przestrzenią, a proksemika (z j. łac. *proximus* – bliski, najbliższy) «jest nauką zajmującą się ludzkimi sprawozdaniami tego, w jaki sposób człowiek postrzega i użytkuje intymną, osobistą, społeczną i publiczną przestrzeń w różnych otoczeniach» [4, s. 100]. Koncepcja kultur Halla polega na tym, że w *kulturach wysokiego kontekstu*: np. kulturach azjatyckich (w takich krajach jak Japonia, Chiny czy kraje muzułmańskie) komunikowanie odbywa się w sposób niebezpośredni, nazwać je można *komunikowaniem między wierszami*, każda informacja jedynie w niewielkim stopniu umieszczona jest w przekazie, natomiast większa jej część mieści się w człowieku – odbiorcy. Z kolei w *kulturach niskiego kontekstu* (np. w krajach Europy Zachodniej czy Ameryki Północnej) komunikowanie odbywa się w sposób bezpośredni, to znaczy, że cały przekaz ma oznaczać jedynie to, co zostało powiedziane, nie ma tu żadnego czytania między wierszami [7, [09.01.2016]].

Naukowcy C. Berger i R. Calabrese twórcy *teorii redukcji niepewności* doszli do wniosku, iż w trakcie początkowych etapów związku interpersonalnego dominuje poczucie niepewności i ten stan jest źródłem frustracji, dlatego też dwoje obcych ludzi przy pierwszym spotkaniu dąży do zredukowania niepewności i zwiększenia przewidywalności zachowania obu stron [4, s. 113].

Autorzy wyróżnili dwa typy niepewności: behawioralny i poznawczy. Behawioralny wiąże się z wątpliwościami dotyczącymi zasad zachowania w danym społeczeństwie. Typ poznawczy natomiast – z wątpliwościami związanymi z indywidualnymi cechami poznawanej nowej osoby. *Teoria redukcji niepewności* – jest systemem aksjomatycznym składającym się z ośmiu twierdzeń na temat niepewności. Teoria opisuje zależność pomiędzy podstawowym założeniem o niepewności a ośmioma kluczowymi zmiennymi formowania związku, do których odnoszą się: dane werbalne, niewerbalna serdeczność, poszukiwanie informacji, zwierzchność, wzajemność, podobieństwo, sympatia i wspólne sieci społeczne. [4, s. 113-114].

Podsumowując rozważania na temat teorii komunikacji międzykulturowej można stwierdzić iż cechą wspólną ww. teorii jest wyraźna dominacja aspektu praktycznego nad teoretycznym. Teorie te oferują konkret, zwracając uwagę na rozwiązywanie problemu komunikacyjnego, oddalając się od ujęć uniwersalistycznych, ilościowych i ostatecznych. Analiza tych teorii pozwala też na wniosek, że w procesie komunikacji między przedstawicielami różnych kultur istnieją reguły dotyczące również interakcji międzykulturowych, tj. poza zasadami, trudnościami i barierami, charakterystycznymi tylko dla relacji międzykulturowych nakładają się na nie reguły typowe dla komunikacji w ogóle. [4, s. 131-132].

Profile kultury

Zgodnie z różnymi teoriami, kultury prowadzą do wytworzenia się i utrwalania wśród swoich członków odpowiadających tylko im wzorów postaw i typów osobowości. Kultury mogą różnić się między sobą wielkością, zasięgiem oddziaływania języka, poziomem rozwoju technicznego, sposobami gospodarowania, stopniem złożoności kodów komunikacyjnych, systemami wartości, normami obyczajowymi i prawnymi, dominującymi wzorami ekspresji, konwencjami społecznymi, lub kanonami estetycznymi. Zachowanie członków innych kultur uwarunkowane jest tak cechami środowiska naturalnego i predyspozycjami psychofizycznymi, jak i społecznie ukształtowanymi oraz uporządkowanymi wartościami oraz normami. Profile kulturowe wzajemnie się przenikają i lokują się bliżej «kulturowej struktury osobowości» niż określonego rodzaju grupy kulturowej [6, s. 81].

T. Paleczny wyróżnił takie profile kultury jak: kultury «asertywne» i «nieasertywne», kultury «wstydu» i «winy», kultury «otwarte» i «zamknięte», kultury «zimne» i «gorące», kultury sformalizowane i nieformalne.

Kultury «asertywne» i «nieasertywne». Pojęcie zjawiska «kultury asertywności» odnosi się do społeczeństw o profilu kulturowym kształtującym świadome i celowe postawy akceptacji i szacunku dla cudzej odrębności. Z kolei «kultury nieasertywne» podtrzymują wśród swoich członków poczucie wyjątkowości i wynikające z niego postawy niechęci do obcych, braku akceptacji bliższych stosunków z członkami innych kultur, a w skrajnych sytuacjach nienawiść rasową czy religijną.

Kultury «wstydu» i «winy». We współczesnym świecie istnieje kultura, w której obyczaj jest ważniejszy i silniejszy niż norma prawna, a członkowie przedkładają reguły wspólnotowe nad przepisy kodeksów karnych. Poczucie wstydu, utrata godności, czci, honoru, dobrej opinii jest gorsza niż inna sankcja (nawet odebranie życia). Z kolei dla kultur «winy» charakterystyczne jest to, że konsekwencją naruszenia norm i obyczajów jest stosowna kara. Kultury wysokorozwiniętych państw są kulturami «winy».

Kultury «zamknięte» i «otwarte». Dla grup «otwartych» charakterystycznym jest umożliwienie swoim członkom kontaktów z odmiennymi kulturowo ludźmi i ich akceptacja. Grupy «zamknięte» ograniczają dostęp ludzi z zewnątrz, działając bardzo rygorystycznie i inicjując rygorystyczne sankcje. Uniemożliwiają lub znacznie ograniczają możliwość opuszczenia macierzystej zbiorowości tworząc bariery prawne, obyczajowe, etyczne, ekonomiczne.

Kultury «ciepłe» i «zimne». Kultury «ciepłe» są bardziej afirmatywne i rozwijają formy ludzizmu grupowego, typy zabawy i obrzędowości oparte na uczestnictwie. Kultury «zimne» od swoich członków wymagają nieustającej mobilizacji, poświęcenia, oddania wartościom takim jak przydatność, użyteczność, rentowność.

Kultury «sformalizowane» i «nieformalne». Kultury «sformalizowane» depersonalizują stosunki grupowe, lokując poszczególnych członków nie w świecie przestrzeganego przez wszystkich obyczaju, ale w konwencji prawnej i regulaminu. Z kolei w kulturach «nieformalnych» członkowie mają zapewnione poczucie bezpieczeństwa, prezentują postawy oparte na pozytywnej samoocenie oraz akceptacji własnego położenia. Tożsamość tych jednostek zasadza się na pochodzeniu, faktie urodzenia, i przynależności do konkretnej grupy (wspólnoty) [6, s. 83-94].

Modele interpersonalnych stosunków międzykulturowych

We współczesnym świecie ludzie wchodząc w relacje ze sobą jako członkowie różnych grup kulturowych, są wyposażeni zazwyczaj w bardziej lub mniej ogólną i pobieżną definicję napotkanego przybysza. Wielki wpływ na stosunki między przedstawicielami innych kultur wywiera macierzysta kultura, kształtująca postawy i typy tożsamości, wytwarzając utrwalone w tradycji modele tych relacji. [6, s. 147]. Naukowcy wyróżniają dwa modele stosunków międzykulturowych: model konfliktowy i integracyjny. Między konfliktowym a integracyjnym modelem stosunków międzykulturowych mieści się bardzo dużo wariantów pośrednich łączących elementy tak jednego, jak i drugiego. Zawierają one także reguły wspólne dla wszystkich tych odmian stosunków. Podsumowując tę część opracowania można stwierdzić, iż «stosunki między ludźmi należącymi do odmiennych kultur rozciągają się na skali od wrogości, konfliktu oraz antagonizmu, poprzez nieprzychylną, opartą na dyskryminacji i nierówności segregację i separację, neutralną współobecność przy zachowaniu własnej odrębności kulturowej, różne formy częściowego przystosowania społecznego, integracji, asymilacji po całkowite zlanie się – upodobnienie tych kultur do siebie [6, s. 147-148].

Podsumowanie

W ostatniej dekadzie problem wielokulturowości pojawił się między innymi w związku z napływem do Europy imigrantów z różnych państw. W 2015r. szczególnie palące stały się kwestie związane z uchodźcami (migrantami) z Syrii i innych państw Bliskiego Wschodu. Sytuacja państw Europy jest trudna, gdyż nie ma porozumienia pomiędzy nimi w kwestiach gdzie?, jak?, ilu? «uchodźców» ma przyjąć każde państwo. Opinia obywateli również jest niejednoznaczna, gdyż większość boi się zmian, które mogą pojawić się z związkiem z przyjęciem takiej liczby osób innej mentalności, religii, mając w pamięci nie tylko wydarzenia z listopada 2015 r. w Paryżu.

Badacz komunikacji międzykulturowej Jerzy Nikitorowicz uważa, że «w komunikacji społecznej wielu kultur w państwach europejskich mają obecnie miejsce reakcje obronne; dominuje orientacja na ochronę własnych tradycji lub zamknięcie tożsamościowej przy koniecznym, niezbędnym dla egzystencji uczestnictwie w gospodarce globalnej i kulturze masowej» [5, s. 60]. Takie tendencje – zdaniem Nikitorowicza mogą kreować następujące typy tożsamości: 1) radykalną, ujawniającą ukrytą i jawną przemoc, agresję, dążącą do konfrontacji i walki; 2) izolacyjną, związaną z przyjmowaniem odrębnych stylów życia; 3) segregacyjno-rasistowską; 4) asymilacyjną.

W takich sytuacjach grupy mniejszościowe obawiają się działań zmierzających do destrukcji – podporządkowania i narzucania władzy większości; całkowitego wchłonięcia poprzez kulturę dominującą; (zakaz praktyk religijnych, degradacja wartości i norm);

асимиляції wymuszonej. Przechodzą zatem często do: nieprzestrzegania prawa; demonstracyjnych zachowań w zakresie obrony swoich tradycji; obywatelskiego nieposłuszeństwa; rezygnacji z poprawności politycznej; rezygnacji z zasady domniemania niewinności; walki i deregulacji przejawiającej się w destrukcji, agresji i przemocy. [5, s. 60-61]. Z takimi aktami mamy do czynienia w ostatnich latach. Co więcej – konflikty międzykulturowe (głównie na tle różnic religijnych islamu z innymi religiami) rodzą przemoc przejawiająca się w aktach terroryzmu, zarówno w miejscach, gdzie wyznawcy islamu stanowią większość, jak i tam, gdzie stanowią część wielokulturowej społeczności. Ważny problem mają do rozwiązania zarówno politycy, jak i naukowcy: co zrobić, by zapewnić narodom bezpieczeństwo; jak kierować wielokulturowością – aby różnice wyznawanych wartości nie potęgowały fali agresji i przemocy; jak osiągnąć porozumienie, które pozwoli różnym kulturom żyć w symbiozie.

Bibliografia

1. Boćwińska-Kiluk B., Uwarunkowania komunikacji międzykulturowej, [w] J. Nikitorowicz, J. Muszyńska, B. Boćwińska-Kiluk (red), *Od wielokulturowości miejsca do międzykulturowości relacji społecznych Współczesne strategie kreowania przestrzeni życia jednostki*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2014.
2. Bukowska B., Wartość komunikacji w kontaktach międzykulturowych, [w] M. Baryluk, M. Wawrzak-Chodaczek (red), *Wartości w komunikacji różnych grup społecznych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
3. Dul R.A., Komunikacja niewerbalna w teorii i badaniach, [w] A. Kapciak, L. Korporowicz, A. Tyszka (red), *Komunikacja międzykulturowa Zbliżenia i impresje*, Instytut Kultury, Warszawa 1995.
4. Kusio U., Dialog w komunikacji międzykulturowej *Idealy a rzeczywistość*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2011.
5. Ocetkiewicz I., Nierówności społeczne a komunikacja międzykulturowa- konteksty edukacyjne, [w] Z. Nęcki, W.J. Maliszewski, K. Czerwiński (red) *Komunikacja społeczna- negocjacje-edukacja Perspektywa wieku kultur*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
6. T. Paleczny, *Interpersonalne stosunki międzykulturowe*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2007.
7. <http://www.edukacjaprawnicza.pl/aktualnosci/a/pokaz/c/aktualnosc/art/wymiary-kultury-teorie-ktore-zrewolucjonizowaly-swiat-czesc-pierwsza.html>, [09.01.2016].

УДК 75 (438) 75.071 А/З

E. Hak,

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

POJĘCIE PROWINCJI W MALARSTWIE JERZEGO DUDY-GRACZA

Zaprezentowany kod estetyczny prowincji, który uległ zmianie, przesunięciu w stronę brzydoty, sacrum w profanum, które obecne są w zapożyczeniach malarskich Jerzego Dudy-Gracza. Poprzez formy artysta zdegradował elementy przynależące do kultury wysokiej. Wykorzystał gombrowiczowską formę, poprzez którą ośmieszono zostały toposy kultury polskiej. Groteska w malarstwie Jerzego Dudy-Gracza i jej elementy wymierzone są przeciwko mitom i stereotypom. Poprzez groteskę Duda podważa prawdy znane ludziom, a także niszczy to co pozornie święte, wystawia na kpinę treści oczywiste, trywializuje i degraduje sztukę, parodiując jej wzniosłość. Obecna jest degradacja wzniosłych tematów, symboli i przeniesienie ich na grunt życia codziennego. Analizując Gólgotę jasnogórską można stwierdzić, że rzeczy święte są przez współczesnych niezauważane, to co znane przez społeczeństwo u Dudy traci sens, jak na przykład Chrystus, który dla wielu wierzących obecny jest tylko w kościele. Takie schematy malarstwa tego artysty niszczy i ukazuje głupotę i prostotę pozornie wierzących. Świat obrazów Dudy to świat tragiczny, człowiek nie odnajdzie w nim wewnętrznej harmonii i spokoju.

Słowa kluczowe: Jerzy Duda-Gracz, groteska, prowincja, sacrum, profanum, malarstwo, mity, stereotypy.

THE CONCEPT OF THE PROVINCE IN THE PAINTINGS OF JERZY DUDA-GRACZ

Jerzy Duda-Gracz presented the aesthetic code of the province that has been changed by moving to the side of the ugliness, the sacred in the profane, presents in his paintings. Using this form the artist is degraded elements relating to high culture. He used Gombrowicz's form, through which were teased toposes of Polish culture. The grotesque in painting and its elements, is directed against myths and stereotypes. Through the grotesque Duda denies the truth known to people, and destroys that seemingly Holy, puts on mock obvious facts, posset and degrades the art, parodying his greatness. There is a degradation of the lofty themes, characters, and transfer them to the soil of everyday life. Analyzing the Golgotha of Jasna Góra, we can conclude that contemporaries go unnoticed is a sacred thing, all what is known in the society – for Duda is meaningless, as, for example, Christ, for many believers is present only in the Church. Such schemes, the artist of this painting, destroys and shows the stupidity and simplicity of the people, it would seem, believers. The world depicted by Duda-a tragic world where a person can not find their inner harmony and tranquility.

Key words: Jerzy Duda-Gracz, Grotesque, Province, Sacred and profane, art, Myths and stereotypes.

БАЧЕННЯ ПРОВІНЦІЇ В ЖИВОПИСІ ЕЖЕГО ДУДИ-ГРАЧА

Єжи Дуда-Грач представив естетичний код провінції, який був змінений завдяки переміщенню в бік каліцтва, сакрального в профанський, присутній у його живописі. За допомогою цієї форми художник змінив елементи, що стосуються високої культури. Він використав гомбровичевську форму, через яку були висміяні топоси польської культури. Гротеск у живописі та його елементи спрямовані проти міфів і стереотипів. Через гротеск Дуда заперечує істини, відомі людям, а також знищує те, що, здавалося святым, виставляє на посміховисько очевидні факти, овальсаризує мистецтво, створюючи пародію і велчі. Присутня деградація возвеличених символів і перенесення їх на ґрунт повсякденного життя. Аналізуючи «Голгофу Ясної Гори» можна зробити висновок, що залишаються непоміченими сучасниками святі речі, все те, що відомо суспільству, у Дуди втрачає сенс, як, наприклад, Христос, який для багатьох віруючих присутній тільки в церкві. Такі схеми, живопис цього художника руйнує і демонструє обмеженість і простоту людей, здавалося б, віруючих. Світ зображений Дудою, це трагічний світ, у якому людина не знаходить внутрішньої гармонії та спокою.

Ключові слова: Єжи Дуда-Грач, Гротеск, Провінція, Сакральне – профанський, Живопис, Міфи і стереотипи.

ПОНЯТИЕ ПРОВИНЦИИ В ЖИВОПИСИ ЕЖЕГО ДУДЫ-ГРАЧА

Єжи Дуда-Грач представил эстетический код провинции, который был изменен перемещением в сторону уродства, сакрального в профанный, присутствующий в его живописи. С помощью этой формы художник деградировал элементы, касающиеся высокой культуры. Он использовал гомбровичевскую форму, через которую высмеиваются топосы польской культуры. Гротеск в живописи и его элементы, направлены против мифов и стереотипов. Через гротеск Дуда отрицает правду, известную людям, а также уничтожает то, что, казалось бы, святое, выставля-